

modo ut certitudine summa et divinitus elevata affirmatum interne actum fidei efformare.

Fusior hujus rei explanatio theologis dogmaticis relinquenda est. Idem valet de quaestione controversâ, utrum sola divina auctoritas formale objectum dicendum sit, revelatio autem necessaria tantum conditio, an utrumque elementum — ut indicavimus — objectum formale recte dicatur.

NB. Ex definitione objecti materialis jam facile patet, id quod formale objectum fidei est, alio actu etiam ut objectum materiale assumendum esse, quia inter ea, quae Deus revelavit, certe etiam illa veritas continetur, Deum scilicet locutum nobis esse, eumque summe veracem existere.

§ 2.

De excellentia et necessitate fidei.

273 I. Fides in se sola spectata est obsequium intellectuale Deo libere praestitum, ac propterea, si aliae conditiones adsunt, valde meritoria; imo ut Trid. sess. 6 c. 8 dicit, „fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis“, ac proinde etiam radix et fundamentum omnis meriti.

II. Fides ergo ad justificationem hominis adulti, seu qui ad usum rationis pervenerit, omnino necessaria est, idque *necessitate mediï*, ita ut, nisi quis vero fidei actu erga Deum moveatur, neque supernaturalem relationem suam ad Deum incipere neque eam perficere seu dolorem de peccatis ad justificationem aptum et sufficientem concipere possit. Cf. Hebr. 11, 6.

274 Quomodo vere cum tali absoluta fidei necessitate relate ad eos, qui de facto ad veram Ecclesiam nondum pertinent, possibilitas aeternae salutis consequendae consistat, theologo explicandum est quoad eos solos, qui *inculpabiliter* ad notitiam verae Ecclesiae non pervenerunt. Porro illi sunt aut bona fide asseclae haereticae sectae — hi possunt veritates omnino necessarias actu verae fidei credere et per hunc actum ad alios actus necessarios duci —; aut sunt non-christiani, notitiam tamen Dei ejusque providentiae habentes: quam notitiam si hauserunt et tenent ex revelatione, credere absolute possunt. Quodsi ne ejus quidem revelationis reliquiae recognoscibiles exstant, reliquum est, ut, si homo facit, quod potest, Deus aut speciali sua providentia fidei praeconem mittat, aut singulari quadam gratiae illustratione, quae per modum divinae locutionis fiat, hominem ad actum fidei concipiendum et ita porro ad alios actus necessarios eliciendos juvet.

275 III. At praeter necessitatem illam, quae summam fidei praestantiam commendat, alia etiam ratione fides maximopere commendatur. Sicut enim fides supernaturalem vitam inchoat, ita eam etiam promovet et excolit.

Nam omnibus officiis virtutibusque christianis fides ita praest, ut illis motionem suppeditare debeat, atque omne meritum, quod supernaturalium virtutum exercitio colligitur, fide innitatur. Cf. quae supra dicta sunt de *merito* n. 258. Quapropter christiano homini nihil utilius, quam ut fidem

frequentissime exerceat et materiale et formale ejus objectum perpendendo, ut ex fide vivat seu fidei doctrinas pro motivo assumat, quo quotidianis suis actionibus pretium et valorem omni nostro cogitatu superiorem conciliet, neque aliud quid illi, qui alios ad christianos mores formare debet, magis necessarium est, quam ut de fidei necessitate et merito frequentissime eos moneat.

§ 3.

Necessitas fidei quoad objecta credenda.

Fidem esse omnino necessariam modo dictum est, atque eam im-²⁷⁶ plicite saltem omnia amplecti debere, quae Deus hominibus revelavit, etiam in confesso esse debet. Nam si quis unam solam veritatem a Deo propositam admittere detrectat, violatae Dei auctoritatis et veritatis reus est atque ita se nullam veram fidem habere demonstrat. Verum oportetne a singulis omnes veritates *explicite* sciantur et admittantur? Id plane dici nequit, quum in deposito revelationis tot veritates contineantur, quarum multae viris etiam doctissimis obscurae maneat. Deus enim ut auctor supernaturalis ordinis non minus profusa quadam liberalitate utitur, quam qua utitur ut auctor ordinis naturalis. Nam non necessaria tantum, sed etiam utilia et convenientia naturae providit. Ita etiam in supernaturali ordine atque in supernaturali revelatione non necessitatis solum, sed etiam majoris convenientiae rationem habuit, neque ea tantum, quae re ipsa homines in suam utilitatem convertunt vel conversuri sunt, sed multo abundantiora suppeditavit. Implicite tamen omnes veritates quilibet admittit, qui Ecclesiam Christi magistratam veritatis agnoscit ejusque definitionibus sese subjicere paratus est.

Quasdam autem veritates explicite sciri et explicite credi debere etiam manifestum est; siquidem explicite tandem fide obsequium intellectus, quod Deo praestare debemus, completur, atque ea sola finem a Deo intentum assequimur, quo voluit ad dirigendas actiones nostras nobis revelationem concedere. Quae necessitas explicite credendi duplex distinguitur, necessitas mediï una, altera necessitas solius praecepti.

Necessitas mediï est earum veritatum fide credendarum, sine quarum notitia et expressa fide justificatio ac proinde aeternae salutis assecutio (in homine adulto seu rationis compote) nunquam contingit. *Necessitas mediï* vocatur, quia hujus fidei ope homo sibi aliquid ad salutem prorsus necessarium acquirit, quod si non adquisierit, sive culpabiliter sive inculpabiliter id non acquisivit, aeternam beatitudinem non consequetur. *Necessitas mediï* est igitur simul etiam necessitas praecepti, siquidem praeceptum est, ut media ad salutem necessaria adhibeantur.

At *praecepti necessitas* ad alia etiam extenditur. Est igitur solius praecepti necessitas illa, quae consequens est ad praeceptum, non quod aliquid ad salutem spectans assequi debeamus, sed quia, posito praecepto, necesse est, praeceptum non infringere, ne gratiam sanctificantem et ita salutem aeternam amittamus: quare sola culpabilis (graviter culpabilis) legis laesio salutem impedit.

277 I. Necessitate medii necessaria certo est fides explicita in 1) Deum unum 2) eumque remuneratorem bonorum et — quod consequens est — vindicem malorum. Hebr. 11, 6 et thes. 22 ab Innoc. XI. damn.: „Nonsi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.“

II. Quamquam probabile prorsus est, fidem explicitam harum tantum veritatum requiri, non est tamen certum, non requiri ulterius explicitam fidem 3) in mysterium SS. Trinitatis et 4) in mysterium Incarnationis et Redemptionis.

III. Necessitas praecepti comprehendit omnes praeceptas veritates christianae religionis, quae ad vitam homine christiano dignam apte ducendam requirantur.

278 Omnia haec magis explicanda sunt.

Explicatio. Observa ad I.: Haec necessitas medii intelligitur de iis, qui actibus suis ad justificationem acquirendam conferre debent. Qui vero ante usum rationis baptizati sunt, certissime sanctificantem gratiam non amittunt, nisi mortalem culpam personalem contraxerint. Et quamquam voluntarius neglectus addiscendi veritates necessarias talem culpam gravem constituit: negari tamen nequit, hanc obligationem cognitionis rerum revelatarum sibi comparandae non ita alicui temporis momento adnexam esse, ut non possit contingere, ut aliquis, qui brevi post usum rationis habitum moriatur, sine explicita quidem hac Dei ejusque providentiae notitia, at etiam sine gravi culpa decedat ac proinde aeternam salutem assequatur.

Ad II. Certum est, explicitam fidem de SS. Trinitate ante Christum necessariam non fuisse, sed confusam quandam redemptionis notitiam suffecisse, qua credebatur, Deum aliquo modo providere vel providisse, ut humano generi peccatis lapsu atque iis, qui quod possent facerent, subveniretur. Neque videtur firma ratio asserendi, post Christum illam absolutam medii necessitatem mutatam esse. At, quum plures graves scriptores contrarium contendunt, *practice* id omnino agendum est, ut nemo ad baptismum admittatur vel absolvatur, multo minus ut aliquis decedere sinatur, nisi expressam fidem etiam illorum mysteriorum secundo loco allatorum pro captu suo edoctus sit eaque saltem habitualiter teneat. Si vero de moribundo agitur, quem ulterius instruendi nulla apparet possibilitas, sine dubio hypothetice sacramento donandus est, etsi forte haec mysteria nesciat, ut magis patebit ex iis, quae dicturi sumus de sacramentis eorumque administratione.

Sed ne quis minus recte necessitatem illam explicitae fidei concipiat, aliqua notanda sunt, tum quoad objectum, quod credi debeat, tum quoad modum, quo debeat credi.

279 De SS. Trinitate sane sufficit rudi modo utrumque tenere, 1) tres esse distinctos, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum, quorum unusquisque sit Deus; 2) nihilominus non esse tres Deos, sed tres illos esse unum eundemque Deum. Modum vero, quo una persona ab altera distinguitur, scire, ita necessarium non est, quum quam plurimorum captum superet.

Circa Incarnationem autem objectum, quod credi explicite debeat, non est nudum Incarnationis mysterium, sed etiam, idque praeceptum,

munus Redemptionis a Filio Dei incarnato assumptum, scilicet Filium Dei hominem factum sua morte nos a peccatis redemisse, eumque redivivum in coelis regnare omnesque homines esse iudicaturum.

Modus igitur, quo tum SS. Trinitatis, tum Incarnationis mysterii veritates credi absolute debeant, si amplius a me explicandus est, ille sufficit, ut homo rudis, sensu harum veritatum intellecto, divina fide eas assumat, etsi interrogatus ulteriorem rationem reddere non possit.

Ad III. Summa eorum, quae credenda et scienda sunt ab homine christiano, nisi, ut cum Busenb. S. Alph. l. 2 (al. 3) n. 3, 1 approbat, impotentia excusetur, continentur in Symbolo Apostolico, in doctrina de sacramentis, in oratione Dominica, in decalogo. Nam, licet oratio Dominica et decalogus regulas *agendi* contineant, tamen utpote divina revelatione nobis data etiam objectum sunt, quod *credamus*.

Quare secundum communem doctrinam theologorum, de qua cf. Lugo *de fide* disp. 13 sect. 4 et 5 et Suarez *de fide* disp. 13 sect. 4:

1) Gravis obligatio est substantiam eorum scire, quae Symbolo Apostolico continentur —; memoriter symbolum ipsum teneri obligatio quidem est, sed venialis. Cf. etiam Elbel *de fide etc.* n. 22.

2) Idem de oratione Dominica teneto; nam hanc ipsam orationem memoria tenere et posse recitare, certe obligatio est, de obligatione gravi vero non constat. S. Alph. l. c. n. 3, 2; Suarez l. c. n. 12; Lugo l. c. n. 132. Gravis autem omnino obligatio est sciendi, Deum esse orandum cum certâ fiduciâ, ut nobis conciliemus auxilia necessaria ad evitanda peccata, paucis omnia bona ad salutem conducentia sive supernaturalia sive naturalia. Ib.

3) Circa decalogum certe dicendum est, eum quoad substantiam plane sciri debere sub gravi: verum suo ordine ejus praecepta ex memoria recitare posse, minor etiam obligatio est, quam dictum est de symbolo.

4) Relate ad sacramenta gravis obligatio est cognoscendi ea, quorum susceptio est necessaria, ideoque maxime (baptismum), poenitentiam, Eucharistiam; reliqua saltem suo tempore.

Fusior declaratio eorum, quae a fidelibus sciri debent in singulis articulis Apostolici Symboli, habetur passim apud theologos; scilicet:

1. art. *Credo in Deum* — credendum explicite 1) esse unum Deum, 2) hunc Deum esse trinum, i. e. tres esse, quorum unusquisque est Deus, neque tamen tres Deos esse, sed unum eundemque Deum; atque tres illos vocari: Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. — Modus autem processionis in divinis sciri non debet a rudibus christianis.

Patrem omnipotentem, Creatorem coeli et terrae — explicite credenda est creatio rerum, ac inde Dei omnipotentia.

2. art. *Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum Dominum nostrum* — credendum est explicite, Jesum Christum esse hominem et Deum, sc. Filium Dei Patri aequalem; etiam credendum est, eum esse unum Dominum, ut dicitur in symbolo Constantinopolitano, non duos sensu Nestoriano: quod tamen satis praestatur eo ipso, quod error Nestorianus non habetur.

3. art. *Qui conceptus est de Spiritu Sancto* — miraculosa conceptio certe explicite credenda est: num sub mortali, dubito.

Natus ex Maria Virgine — perpetua B. M. virginitas credi quidem explicite debet, at de *gravi* obligatione non constat. V. Lugo n. 70—75.

4. art. *Passus sub Pontio Pilato — crucifixus, mortuus* — sub gravi sciri debet mors Salvatoris, atque modus mortis per crucifixionem: Lugo n. 78; circumstantia ‚sub Pontio Pilato‘ non ea est, ut rudibus propter illam ignoratam peccati scrupulum injicere debeamus.

Et sepultus. 5. art. *Descendit ad inferos* — quae non sunt circumstantiae, quarum notitia expressa sub gravi requiratur. Lugo n. 82.

Tertia die resurrexit a mortuis — resurrectio explicite credenda est sub gravi; circumstantia temporis ‚tertia die‘ non ita sub gravi.

6. art. *Ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis* — sufficit rudibus credere, Christum gloriosum regnare in coelo, gloriâ, quae ei ut Deo-homini super omnes competit. Lugo n. 89, Suar. alique.

7. art. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* — Sciri debet sub gravi, universale iudicium a Christo exerceri: quid autem sibi velit „vivos et mortuos“, difficilius est expresse sciri.

8. art. *Credo in Spiritum Sanctum* — vide, quae sub art. 1 dicta sunt.

9. art. *Sanctam Ecclesiam Catholicam* — sub gravi scienda est necessitas manendi in unione Ecclesiae.

Sanctorum communionem — gravis obligatio non potest ostendi explicite sciendi plus quam quod ex conceptu ‚Ecclesiae‘ seu congregationis fidelium in unum quoddam corpus per se in confuso colligitur. Venialis autem obligatio est sciendi nos et per Sanctorum intercessionem juvari, et nostris suffragiis juvare posse animas in purgatorio detentas.

10. art. *Remissionem peccatorum* — est gravis obligatio sciendi, quomodo possimus in Ecclesia peccatorum remissionem per baptismi et poenitentiae sacramentum sive in re sive in voto suscipiendum obtinere.

11. art. *Carnis resurrectionem.* — explicite credendum sub gravi, mortuos resurrecturos esse.

12. art. *Et vitam aeternam* — sub gravi explicite credenda est remuneratio sine fine duratura, sive praemium pro bonis in supernaturali beatitudine, sive poena pro malis interminabilis. Lugo n. 115.

282 Eodem fere modo singula *praecepta in decalogo* enuntiata sciri et credi debent, ita tamen, ut sufficiat sic ea scire, ut interrogatus aliquis respondere possit, ea per decalogum juberi aut prohiberi. Lugo n. 126. Quod tamen non intelligo de conclusionibus paulo remotioribus, sed de iis quae formaliter in decalogo enuntiantur aut *facili* et *proxima* conclusione eruuntur. Addi debet obligatio sciendi communia *Ecclesiae* praecepta.

283 Circa *orationem Dominicam* aliquam obligationem communiter scriptores agnoscunt memoriae illam tradendi; ejusque signum colligunt ex praxi Ecclesiae, quae ordinarie a catechumenis plane postulat notitiam tum symboli tum orationis Dominicae, antequam eos ad baptismum admittat. Addi potest, requiri a quolibet fidei sub gravi, ut sciat actus fidei, spei, caritatis, contritionis elicere: formulam certam scire optimum est, obligatio stricta non est. — Plane etiam decet orationi Dominicae adjungi salutationem Angelicam; eam autem memoriâ non tenere, per se peccatum, sc. veniale, esse non certo constat, nisi culpabilis socordia et negligentia subsit.

Sacramentum poenitentiae a quolibet cognosci debet quoad necessitatem praecepti et medii atque quoad effectum recuperandae gratiae, idque sane antequam in necessitatem inciderit; siquidem periculum labendi in peccatum pro nullo non adest, neque satis provisum esset implendae obligationi et legi divinae, nisi antecedenter ad lapsum haec cognitio adesset. Lugo n. 117.

Quoad *Sacramentum Eucharistiae* sciri debet: 1) realis Christi, i. e. totius Christi, praesentia, ita ut cognoscatur hostiam consecratam jam non esse panem, sed corpus Christi etc. atque Christum integrum et vivum continere; 2) ratio sacrificii, quae in Ss. Sacramenti confectione continetur, quo satisfieri possit integre legi divinae et ecclesiasticae Missae assistendi. Accuratioior modus tum sacramenti tum sacrificii hominibus rudibus non est ita scitu necessarius. Lugo ib. n. 119 sqq. cum Bañez, Suarez.

§ 4.

Necessitas fidei quoad actus elicendos seu de obligatione actus fidei elicendi.

I. Obligatio actus fidei elicendi aut *per se* adest, aut *per accidens*. 285 Quia vero illa designatio ‚per se‘ et ‚per accidens‘ non semper eodem modo a scriptoribus intelligi videtur, explicandum est, quo sensu hęc sumatur.

Per se dicitur obligatio adesse, si communiter et pro omnibus adest, ex communi hominum conditione, non ex peculiari singulorum quorundam hominum conditione, temporum circumstantiis oriunda: quod ultimum si obtinet, obligatio dicitur *per accidens* adesse.

Porro utraque obligatio tum ea, quae per se adest, tum quae per accidens, potest aut *propter ipsam fidem* ejusque honestatem oriri, aut *propter aliam obligationem*, cujus implendae actus fidei medium est vel necessaria conditio.

II. *Per se* obligatio actus fidei adest:

A. *Propter ipsam fidem*: 1. Aliquoties in vita. Quod colligitur ex thesibus 16 et 17 ab Innoc. XI. damnatis: „Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se;“ — „satis est actum fidei semel in vita elicere.“ Praeterea idem ex natura fidei et divinae auctoritatis elucet. Quum enim fides ex natura sua sit intellectualis obedientia, quis est, qui neget, Deo, quando hominibus loquitur, deberi illud obsequium positive praestandum? seu aliis verbis, hominem debere aliquoties saltem divino magistro et institutori re ipsa auscultare, ejus auctoritate discere eique assentiri?

2. Praecipue vero, quando homo primo concipit certam notitiam revelationis divinae factae, quia tunc quodammodo occurrit illi divina auctoritas, sicut rex, qui subditis suis se publice ostendit, cui nisi positive reverentiam exhibent, contemptum irrogant. Lugo *de fide* dist. 13 n. 23. Ideoque actus fidei elicendus est:

a) Quando infideli revelatio divina proponitur et innotescit.

b) Quando homo christianus ad perfectum usum rationis pervenerit. (Mazzotta *de virt. theol.* c. 1 § 1 id ita exhibet: „Quilibet in primo instanti morali usûs rationis, si sit sufficienter instructus et ad hanc obligationem advertat, tenetur ex praecepto divino hos actus elicere . . . ita ut, si notabili tempore differt, graviter peccet contra hoc praeceptum.“)

c) Idem dicendum est, quando homini christiano nova fidei definitio proponitur. Nam, hac audita, non positive assentiri, esset irrationabiliter sibi vim inferre vel periculo se exponere positive obedientiam Deo et Ecclesiae detrectandi, et esset injuriam Deo inferre, sicut injuriam regi infert, qui eum publice prodeuntem et sibi occurrentem non honorat.

3. Circa tempus mortis instantis, quia obligationes, quas erga Deum habemus et quae cultum Deo ex natura sua debitum continent, si aliquando, maxime circa illud tempus, quo vita praesens finienda est, urgent. Ita communius, vide Elbel l. c. n. 27; quamquam si saepe alias in vita fidei obligationi satisfactum est, non ita constat de speciali hac obligatione, nisi forte accedat periculi et tentationum ratio, quas tunc temporis diabolus quam maxime excitare consuevit, et contra quas homo scuto fidei sese praemunire debet, aut obligatio aliorum actuum supernaturalium, quae certe adest, et quae sine fide impleri nequit. Haec omnia autem ad alterum obligationum ordinem, ut patet, pertinent.

287 B. *Ut medium propter alia* adhibendum:

1. Quoties actus alicujus supernaturalis obligatio urget. Hujusmodi enim actui satisfieri ab homine non potest, nisi actu fidei motivum supernaturale mente concipiat.

2. Praesertim diu differre non licet exercitium fidei, quia moraliter impossibile est homini omnia peccata vitare, omnesque tentationes graves vincere, nisi supernaturalium motivorum consideratione se muniat; id quod — ut dictum est — sola fide fit. Quare vix excedunt in statuenda obligatione, qui putant, saltem singulis mensibus fidem elicendam esse ex hac sola ratione. Nam propter obligationem orandi, dies festos colendi etc. longe frequentius necessitas exercendi fidem instat.

288 III. *Per accidens* obligatio actûs fidei adest:

A. *Propter ipsam fidem:*

1. Si quis in haeresim lapsus est. Tunc enim videtur formalem actum fidei quam primum elicere debere, quum injuriae, qua Deum affecit, reparatio id exigat. Neque tamen propterea peccata quolibet momento multiplicantur dilatione, sed, qui fidem non elicit, in eodem peccato moraliter permanet sicut ille, qui damnum alteri illatum reparare differt.

2. Si quis gravem tentationem contra fidem patitur, quam indirecte satis impugnare non possit. In homine enim timorato saepe expedit, ejusmodi tentationes et dubia involuntaria contemptu superare potius, quam positivo fidei actu.

B. *Ut medium propter alia* adhibendum: 289

1. Si aliae tentationes superari nequeunt sine fidei motivo. Et sane, id quod modo jam notavi, graves tentationes aliter superari non possunt, nisi homo oret et ad aeternas veritates mentem convertat: quae fidei actum supponunt; neque ullam tentationem, nisi fide homo nitatur, salutariter vincit atque proffigat.

2. Si quis sacramenta suscipere, aut

3. Si quis orare vult, etsi haec voluntas non ex necessitate et obligatione concipitur. Nam quoties aliquis sacramenta recipere aut orare vult, haec debito modo fiant oportet; quod sine aliquo fidei actu impossibile est.

NB. Obligationes, quae sub II. B. 1. et III. B. 1. 2 3. referuntur, non exigunt nisi eum fidei actum, quem aliqui, etsi minus accurate, implicitum vocant, de quo supra n. 271 dictum est.

IV. Illud autem discrimen est inter obligationem fidei, quae sive 290 per se sive per accidens, tamen *propter ipsam fidem* existit, et eam obligationem, quae ad fidem solummodo ut medium ad alia obligat, ut, qui priorem obligationem laedat, *speciale peccatum contra fidem committat*: qui posteriorem obligationem negligat, non speciali modo contra fidem peccet, sed contra eam virtutem vel legem, ad quam implendam medium necessarium, i. e. fidem, non adhibuit.

Multi autem scriptores putant, actum fidei propter se aliquoties in anno sub gravi praecipi: quod utique probabile est. Si enim annua Communio a multis habetur pro ejus obligationis determinatione, quae fere id, quod ipsa lex divina postulat, clarius exprimat, neque tamen agitur nisi de exercitio, quod extrinseca institutione Dei cultum et humanae salutis medium continet: a fortiori lex divina exercitium eorum actuum idque saepius exigit, qui Dei cultum et humanae salutis medium intrinsecus necessarium constituunt.

Neque leve pondus auctoritatis huic sententiae accedit ex thes. 6. ab Innoc. XI. damnata: „Probabile est, ne singulis quidem rigore quinqueenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.“ In cujus thes. explicatione Viva animadvertit: 1) non esse disparem conditionem caritatis et fidei; 2) in ejusmodi condemnatione fere idem valere de annua atque de quinquennali dilatione; rationem enim, cur rejiciatur illa thesis, esse dilationem *diuturnam*; at in morali aestimatione diuturnum tempus etiam annum censeri.

Sed quum lex divina certos obligationis terminos non fixerit, id concedendum est, ut dicatur, eum, qui uno tempore frequentius ejusmodi actus internos elicit, facilius excusari a gravi legis laesione, etsi alio tempore diutius ab illis abstinet.

§ 5.

De obligatione fidem externe confitendi.

I. Nunquam licet externe fidem negare. Id enim, etsi interne 291 fides retineatur, gravissimum peccatum semper visum est.